

N.A. Ursu

ALTE DOUĂ TRADUCERI NECUNOSCUTE ALE LUI PETRU MAIOR

În articolul intitulat *Cărți de popularizare a științei traduse de Petru Maior*, apărut în revista „Limba română”, X, 1961, nr. 2, p. 135–142, am demonstrat faptul că, în perioada când îndeplinea funcția de revizor al cărților românești la tipografia din Buda, el a tradus și publicat cinci broșuri, apărute fără semnătura sa, căci îndeplinea astfel o obligație de serviciu. Dovada de netăgăduit că traducerea celor cinci texte a fost făcută de Petru Maior o constituie prezența în ele a unor particularități ale limbii scrierilor sale cunoscute.

Între timp am constatat, prin aceeași metodă de investigație, că tot de Petru Maior au fost traduse în limba română și următoarele două broșuri publicate la Buda în anul 1813: *Manifestul Înălției Sale Împăratului Austriei, Craiul Ungariei și al Bohemiei* (26 p.), o interesantă prezentare a stării politice a Europei din acei ani, și *Cei de obște articuli pentru soțietățile și țehurile de supt Crăimea Ungariei* (54 p.), un regulament de funcționare a societăților și corporațiilor respective.

În argumentarea atribuirii lui Petru Maior a traducerii acestor două broșuri, pe care o prezentăm mai jos, am luat ca texte de referință pentru limba scrierilor sale *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812 (cu sigla MIR) și traducerea din limba italiană a operei lui Fénelon, *Întimplările lui Telemah*, Buda, 1818 (cu sigla FTM). Pentru cele două broșuri în discuție folosim siglele MIA, respectiv DOA.

1. Adv. **altmintre(a)**. MIR: „*altmintrea* au tîlcuit cuvintele lui” (p. 57), „*altmintrea* cum ar fi putut...” (p. 65), cf. și p. 68, 102, 105, 117 ș.a.; FTM: „*altmintre* îi va slăbi de inimă” (p. 75), „să fie cu totul *altmintre* de cum era” (p. 171), cf. și p. 125, 202; MIA: „nu se putea *altmintrea*” (p. 5), „*altmintrea* socotindu-se lucrurile” (p. 9); DOA: „nu *altmintrea*, fără numai...” (p. 14), „sunt hotărîte, sau și *altmintrea* obicinuite” (p. 15), cf. și p. 7, 16, 19, 27, 28 ș.a.

2. S.f. **cădință** „cădere, motivație”. MIR: „fără *cădință* poștește aici Enghel mărturisiri” (p. 19), „toți aceleași *cădințe* avea” (p. 136), cf. și p. 56, 125, 134, 145, 304; DOA: „*cădințele* ce se țin de meșteșug [...] să le judece” (p. 32).

3. Loc. adv. **în coantră**. FTM: „era *în coantră* folosului său” (p. 55), „înceată a te pune *în coantră* ursitei” (p. 80), cf. și p. 94, 128, 173; DOA: „nu i-ar sta *în coantră*” (p. 27).

4. S.m. **credincer** „garant”. MIR: „cărora își dederă fiii săi *credinceri*” (p. 159); DOA: „din parte *credincerului* (chizeșului)” (p. 6), cf. și p. 5.

LR, LXI, nr. 3, p. 413–416, București, 2012

5. Vb. **custa** „a trăi, a dura”. MIR: „carele *au custat* în zilele lui Bela” (p. 82), cf. și 141, 222; MIA: „războiul în Hispania tot *custa*” (p. 6); DOA: „până în zioa de astăzi mai *custă*” (p. 27).

6. Loc. adv. **de ce de ce** „din ce în ce”. FTM: „nefericirea mea *de ce de ce* mai creștea” (p. 37); MIA: „nepacینica poftă *de ce de ce* mai multe noao posesii a cuprinde” (p. 5), „spre a face pace *de ce de ce* mai hotărît” (p. 14).

7. Adj. **desclinîit** „deosebit, diferit, separat”. MIR: „*desclinite* ghinte varvare” (p. 25), „după *desclinite* locuri” (p. 144), cf. și p. 170, 171, 216, 238, 257; DOA: „*desclinite* laolaltă adunări” (p. 17), „*desclinită* ceată a face” (p. 29), cf. și p. 34; s.f. **desclinire**. MIR: „acea *desclinire* carea e între...” (p. 170), „cu puțină *desclinire* de numele...” (p. 175); DOA: „*desclinirea* întră sălutători și întră aducători de veste” (p. 49).

8. Loc. vb. **a face destul** „a satisface”. FTM: „*să facă destul* poftelor aceluia” (p. 37); DOA: „pînă ce *ș-ar face destul* doririlor” (p. 31), cf. și p. 36, 38.

9. Vb. **inima** „anima”. FTM: „nu te *desinima*” (p. 30); MIA: „duhul cel credincios al iubirei de patrie, care toate părțile Monarhiei le *îninima*” (p. 4).

10. Vb. **lipsi** „a trebui”. MIR: „mergînd bine acesta, *lipsește* să credem că...” (p. 162), cf. și p. 177, „*lipsește* a ne aduce aminte de...” (p. 264), cf. și p. 123, 180, 264, 292; FTM: „eu nu *lipsii* a răspunde” (p. 135), cf. și p. 200, „ce eu nu *lipsesc* a cerca toate mijloacele...” (p. 180), cf. și 199; MIA: „împăratul simte cum că Austria *lipsește* să se gate de război” (p. 14); DOA: „mai întîi *lipsește* să capete atestat” (p. 21), „fieștecare maghistru *lipsește* din meșteșugul și lucrul acela ce îl știe să trăiască” (p. 36).

11. Loc. adj. **din lontru** „intern, interior”. MIR: „alcătuirea limbei cea *din lontru*” (p. 194), cf. și 309; „cele *din lontru* lui” (p. 294); FTM: „turburările *din lontru*” (p. 110), „în cele mai *din lontru*” (p. 178); MIA: „*din lontru* și dinafară o stare a dobîndi” (p. 10), „cele *din lontru* zidite” (p. 13).

12. Loc. vb. **lua afară** „excepta”. FTM: „privea la toți oamenii, nici unul *luînd afară*” (p. 69); MIA: „nesmintit să se afle, *luînd afară* aceea cînd adică neștine va putea dovedi că...” (p. 33), „de aicea *se ia afară* mai cu samă acea dinafară negoșitorie...” (p. 38), cf. și 39-40.

13. Vb. **năluci** „a imagina” și s.f. **nălucire, nălucă** „imaginație”. MIR: „poți să ți-o *nălucești*” (p. 74), „o pricină [...], măcar *nălucită*, dacă nu adevărată” (p. 116), cf. și p. 75; „*nălucire* este și aceea că...” (p. 184); FTM: „lăcuiorii își *năluciră* că...” (p. 19), „își *nălucește* că el este înțelept” (p. 111), cf. și p. 69, 160, 167, 203; „au văzut *năluciri* de bunătăți” (p. 150), cf. și p. 188; „doară o *nălucă* vrea să-mi schimbe vederea mea” (p. 103); DOA: „*nălucirea* cum că sodalul care au fost odată slugă mai mult să nu poată fi maghistru”, „întîmplările a necinstei *nălucite*”, „aceste rele obiceiuri și deserte *năluciri*” (p. 50).

14. Loc. adv. **de nou** „din nou”. FTM: „și *de nou* să se împreune” (p. 112), „ca *de nou* să fiu în viață lină” (p. 150), „stelele [...] *de nou* se iviră” (p. 161), cf. și p. 175; DOA: „va fi deatoriū *de nou* a face peregrinație” (p. 11), „carii iarăși *de nou* s-ar întîmpla” (p. 16), cf. și p. 25).

15. S.f. **plasă** „categorie”. MIR: „toată *plasa* de lucruri” (p. 112), „această *plasă* de slujitori” (p. 135), cf. și p. 218, 242; FTM: „ce *plasă* de întâmplare l-au tîmposit” (p. 6), „toată *plasa* de pomi împlea cîmpul” (p. 9); DOA: „sîrbesc (slujesc) pentru fie ce *plase* de maghistri articoli” (p. 48).

16. S.m. **steamăt** „pretext”. FTM: „să afle ceva *steamăt* ca să poată arăta...” (p. 36), „sub *steamăt* de rîvnă ascunde iubirea sa de...” (p. 49), cf. și p. 59, 76, 203, 204; DOA: „să nu cuteze pre maghistrul său supt céva *steamăt* a-l lăsa sau a-l părăsi” (p. 4), „și fără de titula afiliației, sau supt alt oarece *steamăt*, nlățindu-se...” (p. 28).

17. Vb. **lăpăda**, formă populară regională a lui *lepăda*. MIR: „carea o vei *lăpăda*, precum *lăpădată* era” (p. 51), „să se *lapede* slovele” (p. 331); FTM: „a se *lăpăda* de toate” (p. 12), „l-au *lăpădat* de la sine” (p. 152), cf. și p. 17, 83, 170, 191; DOA: „să se *lapede* din ceată” (p. 6).

18. Forma verbală populară și regională **să lúcre** „să lucreze”. MIR: „să-și *lúcre* pămîntul” (p. 11), „putea mai lesne *să lúcre*” (p. 125); DOA: „cu știrea sau fără știrea sodalilor *să lúcre*” (p. 37); „nu-i era slobod *să lúcre*” (p. 49).

19. Forma analogică latinistă **chiar** a cuvîntului *clar*. MIR: „destul de *chiar* se vede” (p. 59), „mai *chiar* să lămurește” (p. 119), cf. și p. 138, 157, 171; FTM: „o turbare *chiară*” (p. 123); MIA: „cele *chiare* interese” (p. 9), cf. și p. 19; DOA: „cu vorbă *chiară*, luminată” (p. 47).

20. Forma analogică latinistă **tîmp** a cuvîntului *timp*. FTM: „care atîta *tîmp* fusese ascunse” (p. 161); MIA: „acel bun *tîmp*” (p. 12), „poftitul *tîmp* a-l dobîndi” (p. 19); DOA: „va fi datoriu de nou a face peregrinație și rămasul *tîmp* desăvîrșit a-l împlini” (p. 11), cf. și p. 8.

21. Forma analogică latinistă **venitor** a cuvîntului *viitor*. MIR: „să rămînă necunoscut vremilor *venitoare*” (p. 45), „cînd au avut știre de *venitoarea* înfîmpinare a protivnicilor” (p. 102); FTM: „poate în vremea *venitoare* va mai fi în stare” (p. 14), „carea nu ști judeca de cele *venitoare*” (p. 17), cf. și p. 21, 40, 121; MIA: „fără nici o prevedere de cele *venitoare* nepăgubitoare lucrări [...], acea clipă *venitoare* să o însemneze” (p. 13), „spre cel *venitor* de căpetenie tractat” (p. 19); DOA: „și alte în măestria lor *venitoare* de isprăvit lucruri” (p. 29). Acest cuvânt apare și într-o traducere atribuită lui P. Maior în articolul menționat mai sus.

22. Sub aspect fonetic mai cităm spre exemplu doar închiderea lui *e* în cuvintele **între**, **dintre** și **trebui**. MIR: „bătăi *întră* romani și *întră* dachi” (p. 2), „se face pace *întră* el și *întră* Domițian” (p. p), cf. și p. 7, 11, 17, 29, 57, 61 ș.a.; „robi *dintră* dachi” (p. 2), „mulți *dintră* romani” (p. 6), cf. și p. 3, 9, 19, 32, 39, 44, 53 ș.a.; „au *trăbuit* să fie” (p. 45), „*trăbue* a să înțalege” (p. 293), cf. și 145, 308; MIA: „războiul *întră* el și *întră* Anglia” (p. 7), „legătura *întră* Rusia, Britania [...] și *întră* Sved” (p. 12), cf. și p. 11, 13, 16, 22; „unul *dintră* cele cu putere” (p. 10), „*dintră* celelalte” (p. 17), cf. și p. 15; „au *trăbuit* [...] să simtă aceasta” (p. 8), „ar fi *trăbuit* să o aștearnă cu totul la pămînt” (p. 10), cf. și p. 9, 14, 15, 16, 17, 20; DOA: „prietenie *întră* sine” (p. 17), „*întră* mesteri” (p. 29), cf. și p. 30, 39, 48, 49; „unuia

dintră sodali” (p. 13), „unul sau altul *dintră* dînșii” (p. 38), cf. și p. 19, 20, 29, 34, 36, 40; „*va trăbui*” (p. 3, 5), cf. și 15, 22, 26; „*trăbue* să se pedepsească” (p. 32), cf. și 4, 6, 9, 11, 13, 15, 18, 24 ș.a.

23. Sub aspect gramatical cităm forma de condițional perfect constituită din imperfectul lui *a vrea* și infinitivul verbului respectiv. MIR: „de nu ar fi căzut Gelu, nu cred eu că *vrea urma* alegerea lui Tuhutum” (p. 101), „de *vrea socoti* Enghel lucrurile fără prejudecare, calea acea netedă putea să o afle” (p. 193), cf. și p. 161; MIA: „încă mai vîrtos o *vream simți*, dacă nu...” (p. 4), „dacă aceste pline de veselie nădejdi neîmplinite *vrea rămînea*, nu putea...” (p. 6), cf. și p. 7, 17, 29.

DEUX AUTRES TRADUCTIONS INCONNUES DE PETRU MAIOR

(Résumé)

À partir de quelques particularités linguistiques, l'étude attribue à Petru Maior la traduction de deux petits opuscules publiés à Buda en 1813. Il s'agit de *Manifestul Înălției Sale Împăratului Austriei, Craiul Ungariei și al Bohemiei* et *Cei de obște articuli pentru soțietățile și țehurile de supt Crăimea Ungariei*.

Cuvinte-cheie: Petru Maior, particularități lingvistice, tipografie, Buda.

Mots-clés: Petru Maior, particularités linguistiques, typographie, Buda.

Iași, Aleea Gr. Ghica Vodă nr. 9